

Beata Chuma

Rola nauczyciela akademickiego w kształtowaniu aspiracji edukacyjno-zawodowych studentów pedagogiki

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 16, 181-192

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Beata Chuma

ROLA NAUCZYCIELA AKADEMICKIEGO W KSZTAŁTOWANIU ASPIRACJI EDUKACYJNO-ZAWODOWYCH STUDENTÓW PEDAGOGIKI

Wstęp

Biorąc pod uwagę ogromne przeobrażenia w naszym kraju oraz nowe problemy i sytuacje, które pojawiają się w świecie (np. terroryzm, otwarcie granic, jednocześnie się Europy), warto zastanowić się, jak młody człowiek postrzega w nich swoją rolę. Jakie są jego aspiracje zawodowe?

Oblicze współczesnego świata przekształca się z niewyobrażalną wprost szybkością, co wymusza konieczność aktywnego uczestnictwa w jego przeobrażaniu. Wyzwania przyszłości pozwalają dostrzec, że głównym zasobem człowieka nie będzie ani kapitał, ani bogactwa naturalne, ani pozycja społeczna, lecz jego wiedza, dzięki której pomnoży on swój dobrobyt (wartości typu mieć) i dobrostan (wartości typu być).

Niniejsze opracowanie wprowadza w tematykę aspiracji oraz przedstawia rolę nauczyciela akademickiego w kształtowaniu aspiracji edukacyjno-zawodowych studentów pedagogiki. W prezentowanej pracy skoncentruję się na relacji pomiędzy studentem a samym nauczycielem akademickim. To on wpływa na jego wszechstronny rozwój, przekazując mu określone nawyki, umiejętności, wartości. Dzięki nauczycielowi akademickiemu młody człowiek, podejmując decyzję o dalszym losie, ma już pewne poglądy na to, co w życiu jest ważne, co należałoby zdobyć i osiągnąć.

Istota aspiracji edukacyjnych studentów kierunków pedagogicznych

Rozpatrując zagadnienie aspiracji edukacyjnych studentów kierunków pedagogicznych, należy przede wszystkim wyjść od zdefiniowania pojęcia *aspiracje*. Termin *aspiracje* pochodzi od łacińskiego słowa *aspiratio*, które oznacza ‘oddech’, a także ‘dążenie do osiągnięcia nakreślonych sobie celów, pragnienie realizacji wyższych wartości, jak różnego rodzaju ideały życiowe, światopoglądowe’ itp. (*Wielka encyklopedia powszechna*, 1962; 417). Zbliżoną definicję możemy znaleźć w słowniku pedagogicznym, według którego aspiracje to „dążenie do osiągnięcia zamierzonych celów realizacji ideałów życiowych” (W. Okoń, 1987b; 23).

Aspiracje są jednym z ważniejszych motywów ludzkiego działania, kierują procesem uczenia się, działalnością twórczą oraz mają silny wpływ na podejmowanie przez jednostkę działań innowacyjnych, zmierzających do przekształcania i doskonalenia samego siebie oraz swego środowiska. W mowie potocznej przez aspiracje rozumie się „dążenie do czegoś, pragnienie osiągnięcia czegoś, najczęściej w odniesieniu do ambitnych zamierzeń, celów, ideałów życiowych itp.” (*Słownik języka polskiego*, 1978; 89).

Pojęcie *aspiracje* jest rozumiane w różny sposób, co powoduje często nieporozumienia terminologiczne, jak również trudności i ograniczenia przy porównywaniu wyników. Pożądane wydaje się więc wyróżnienie typowych i dominujących sposobów rozumienia pojęcia aspiracji w psychologii, socjologii i pedagogice (M. Ścisłowicz, 1994; 9).

W ujęciu psychologii aspiracje to „pragnienia lub dążenia o określonym natężeniu związane z zaspokojeniem pewnej potrzeby i (lub) nakierowane na określony cel” (A. Janowski, 1977; 11), natomiast poziom aspiracji w rozumieniu charakterystycznym dla psychologów służy „do porównywania go z poziomem wykonania lub sprawności” (tamże; 12). W ujęciu socjologicznym zaś aspiracje to „zespół dążeń wyznaczonych przez hierarchię celów, które jednostka akceptuje oraz definiuje jako ważne, i które przesądzają o jej planach życiowych” (T. Lewowicki, 1987; 40). Poziom aspiracji jest pojmowany w takim ujęciu jako „określony stan aspiracji (ujęty albo nie ujęty w zbiorcze indeksy) przyjęty w kategorii wartości: wysoki lub niski w porównaniu z szerszymi grupami społecznymi” (A. Janowski, 1977; 13). Aspiracje łączy się przeważnie z wartościami, które są czymś istotnym w ich kształtowaniu. Pod wpływem różnych uwarunkowań wartości, a zatem i aspiracje się zmieniają.

Niektórzy autorzy starają się połączyć w definicji aspiracji tendencje psychologiczne i socjologiczne. Taką definicję podaje Antonina Kłóskowska (1970; 10), która twierdzi, że „aspiracje uznać można za kategorie potrzeb świadomych, odnoszących się do przedmiotów – wartości aktualnie nie posiadanych lub takich, które wymagają stałego odnawiania, a są uznane za godne pożądania”.

Spośród wielu różnorodnych pojęć aspiracji za najbardziej jasne i zrozumiałe wyjaśnienie omawianego terminu uważam definicję, którą podaje *Słownik psychologii*, gdzie czytamy, że aspiracje to „ogół skłonności popychających człowieka w stronę jakiegoś ideału, pragnienie osiągnięcia czegoś znaczącego. W odniesieniu do ja-

kiejś czynności mówi się o aspiracjach, gdy zrealizowanie tej czynności jest dla jednostki równoznaczne ze zrealizowaniem swoich możliwości” (N. Sillamy, 1995; 25).

Zdaniem Tadeusza Lewowickiego, „zagadnienie aspiracji jest odmienne w podejściu psychologicznym i socjologicznym. Wszelkie podziały czy typologie są jednak w tych sprawach bardzo umowne i płynne. Wydaje się bowiem, że coraz częściej dążenia ludzi badane są i interpretowane w sposób wielostronny, uwzględniający aspekty typowe dla refleksji uprawianej w obu wymienionych naukach (T. Lewowicki, 1987; 17).

Podsumowując, można stwierdzić, iż istnieje wiele sposobów rozumienia aspiracji, które są definiowane, typowo dla poszczególnych nauk. Warto także zauważyć wysiłki badaczy, którzy starają się sklasyfikować wielość definicji aspiracji. Pojęcie aspiracji w ujęciu pedagogiki jest zbliżone do pojęć ogólnych, zawartych w pozycjach encyklopedycznych lub o charakterze socjologicznym.

Rodzaje i struktura aspiracji edukacyjnych

Aspiracje edukacyjne odgrywają ważną rolę w rozwoju umysłowym młodzieży, odnoszą się bowiem do poziomu wykształcenia, który dany osobnik pragnie lub zamierza w przyszłości osiągnąć, dotyczą również aspiracji co do przyszłej nauki (Z. Skorny, 1980; 35). Biorąc pod uwagę klasyfikację aspiracji oraz rozumienie ich jako życzenia, pragnienia lub zamierzenia dotyczącego stanów związanych z wykonaniem określonego zadania lub osiągnięciem jakiegoś celu, wyróżnia się aspiracje edukacyjne, które dotyczą przyszłej nauki, i aspiracje zawodowe dotyczące przyszłego zawodu – ze względu na istniejącą zależność między nimi nazwane zostały aspiracjami edukacyjno-zawodowymi. Aspiracje edukacyjno-zawodowe są dziś bardzo mocno wpisane w system wartości jednostki, stając się jedną z najważniejszych rodzajów aktywności człowieka. Aspiracje te odgrywają ważną rolę w rozwoju umysłowym dzieci i młodzieży, a składają się na nie aspiracje edukacyjne, czyli zamierzenia dotyczące wyników pracy szkolnej i uzyskiwanych w niej ocen oraz ukończenia określonej szkoły i uzyskania zamierzonego poziomu wykształcenia (tamże; 31).

Warto zaznaczyć tutaj, iż często aspiracje zawodowe łączą się z aspiracjami do samokształcenia, czyli dążenia do podnoszenia poziomu swoich umiejętności, uzyskania dodatkowych kwalifikacji, czy uzupełnienia luk w posiadanej wiedzy. Aspiracje mają strukturę dynamiczną, a zmiany zachodzące w społeczeństwie sprzyjają tworzeniu się nowych aspiracji, mogą łączyć się ze sobą, czasem zacierają się między nimi rozgraniczenia lub pokrywają się (tamże; 26).

W literaturze przedmiotu możemy spotkać wiele typologii rodzajów aspiracji, a mianowicie: „Typologia obejmująca rodzaje aspiracji ze względu na treść: są to aspiracje dotyczące nauki szkolnej – różnych treści i poziomów kształcenia, rozmaitych dróg edukacyjnych; aspiracje związane z życiem osobistym, w tym z życiem rodzinnym; aspiracje kulturalne – związane z uczestnictwem w życiu kulturalnym; aspiracje społeczne, dotyczące aktywności w ramach grup społecznych; związane z funk-

cjonowaniem tych grup, udzielaniem pomocy innym ludziom, organizowaniem i kształtowaniem życia różnych społeczności; aspiracje moralne – związane z pewnymi wartościami czy normami etycznymi, których pragnie się przestrzegać; aspiracje obejmujące rozmaite zainteresowania i zamiłowania, pasje, które właściwe są poszczególnym ludziom czy grupom.

Kolejna typologia obejmuje aspiracje ze względu na czas, w którym występują: aspiracje aktualistyczne i aspiracje przyszłościowe. Ze względu na trwałość możemy wyróżnić: aspiracje przejściowe i aspiracje trwałe” (T. Lewowicki, 1987; 28).

Natomiast Andrzej Janowski rozpatruje aspiracje ze względu na następujące problemy, jakie mogą w nich w różny sposób się pojawiać i w różny sposób egzystować: „Ze względu na tendencje do osiągnięcia lub unikania obiektu aspiracji, tj.: aspiracje pozytywne (życzenia), a także aspiracje negatywne (aby coś nie nastąpiło), na siłę lub natężenie, co zwykle wyraża się określeniem, jak bardzo osoba danej rzeczy pragnie, na trwałość, różnią się co do stopnia nasilenia tej cechy, jak również co do liczby wahań, jakim mogą ulegać. Ze względu na stopień uświadomienia sobie przez jednostkę – aspiracje nieuświadomione noszą także nazwę latentnych, różny zasięg czasowy są to aspiracje o dalekosiężnym traktowaniu danej problematyki i ogólnozyciowym znaczeniu dla jednostki, na dziedzinę, jakiej dotyczą i na faktyczną bądź spodziewaną ich przydatność dla społeczeństwa” (A. Janowski, 1977; 40).

Dokładnej analizy różnych rodzajów aspiracji dokonał Zbigniew Skorny. Wyróżnia on aspiracje wysokie, przeciętne oraz niskie, biorąc za kryterium stopień trudności zadania, które dany osobnik pragnie lub zamierza wykonać. Jeśli zadanie jest trudne – mamy do czynienia z aspiracjami wysokimi, przy zadaniu o średnim stopniu trudności – z aspiracjami przeciętnymi, przy zadaniu o małym stopniu trudności – z niskimi (Z. Skorny, 1980).

Ten sam autor wyróżnia także aspiracje zawyżone, realistyczne oraz zaniżone. Tutaj kryterium jest relacja aspiracji do posiadanych możliwości. Aspiracje zawyżone będą wtedy, gdy zadanie podejmowane przez danego osobnika przekracza jego możliwości. Aspiracje realistyczne występują wówczas, gdy osobnik podejmuje zadania, które będzie w stanie wykonać. O aspiracjach zaniżonych powiemy, gdy osobnik podejmuje zadania bardzo łatwe.

Uwzględniając zaś związek aspiracji z działaniem, wyróżnimy aspiracje życzeniowe i działaniaowe. O aspiracjach życzeniowych mówimy wtedy, gdy osobnik ukierunkowany jest na cele idealne występujące w świadomości w formie życzeń, pragnień, marzeń dotyczących upragnionego stanu lub wyniku działania. O istnieniu aspiracji życzeniowych wnioskujemy na podstawie deklaratywnych wypowiedzi danego osobnika. Aspiracje działaniaowe to dążenia lub zamierzenia dotyczące osiągnięcia pewnego stanu lub wyniku działania. Spełniają one funkcję stymulatora, pobudzającego do podjęcia określonej formy aktywności.

Zbigniew Skorny klasyfikuje aspiracje także z uwagi na treść. Są to:

- aspiracje ludyczne – dążenie dziecka do uczestnictwa w zabawie, pełnienia w niej określonej roli, uzyskania odpowiedniego wyniku, posiadania pożądanych zaba-

wek; u młodzieży dotyczą one udziału w imprezach rozrywkowych, wycieczkach, oglądaniu atrakcyjnych filmów;

- aspiracje szkolne – dotyczą wyników pracy szkolnej, uzyskiwania ocen;
- aspiracje zawodowe – odnoszące się do zdobycia danego zawodu, wykonywania określonych czynności zawodowych, do warunków pracy, zajmowania stanowiska (w obrębie aspiracji zawodowych autor wyodrębnia aspiracje efektywnego działania dotyczące działalności skierowanej na uzyskanie sukcesu oraz aspiracje do samokształcenia przejawiające się w chęci uzupełnienia posiadanej wiedzy, nabywanie nowych umiejętności zawodowych);
 - aspiracje edukacyjne – dotyczące przyszłej nauki, uzyskania wykształcenia;
 - aspiracje społeczno-polityczne – uwidaczniające się w pragnieniach; zamierzeniach przynależenia do organizacji społecznych, w działalności w samorządzie szkolnym, harcerstwie, wszędzie tam, gdzie istnieje grupowe współdziałanie;
 - aspiracje prestiżu społecznego – określają pragnienia lub zamierzenia pełnienia określonych ról społecznych, zajmowania danej pozycji w grupie, stanowiska w zakładzie pracy (takie aspiracje można nazwać fasadowymi lub pozorowanymi, a autentyczne aspiracje społeczne rodzą się na podłożu wyższych uczuć moralno-społecznych);
 - aspiracje osobiste – odnoszą się do zamierzeń, pragnień dotyczących cech przyszłego partnera, okresu założenia rodziny, liczby dzieci, organizacji życia małżeńskiego, statusu materialnego przyszłej rodziny;
 - aspiracje rekreacyjne – dotyczą sposobu organizowania wolnego czasu, organizacji wypoczynku; aspiracje te mogą przejawiać się jako aspiracje kulturalne (uczestnictwo w czasie wolnym w imprezach kulturalnych), łączą się też z aspiracjami towarzyskimi (pragnienie uczestniczenia w spotkaniach towarzyskich, kontaktowania się z innymi ludźmi, organizowania wspólnych imprez kulturalnych);
 - aspiracje ekonomiczne (materialne) – przejawiają się w chęci posiadania określonego majątku, statusu materialnego.

Ze względu na przedmiot, można wyróżnić aspiracje ukierunkowane na osiągnięcie pewnego stanu, np. pragnienie ukończenia szkoły i aspiracje ukierunkowane na zdobycie pewnego obiektu, np. chęć posiadania samochodu. Autor dzieli również aspiracje ze względu na ruchliwość: poziomą – wyznaczaną przez wielkość zmian dotyczących np. miejsca zamieszkania i pionową – uzależnioną od wielkości pożądanых zmian, np. w hierarchii społecznej.

Według kryterium związku ze świadomością istnieją aspiracje uświadomione – dotyczą one celów, które jednostka zamierza osiągnąć i latentne, których jednostka sobie nie uświadamia.

W literaturze przedmiotu możemy także spotkać podział aspiracji na: aspiracje aktualistyczne oraz perspektywiczne – za kryterium przyjmując czas potrzebny do osiągnięcia odpowiadającego im celu. Aspiracje aktualistyczne to zamierzenia lub pragnienia realizowane w bliskiej przyszłości. Ten rodzaj aspiracji bywa również określany mianem aspiracji doraźnych. Aspiracje perspektywiczne to zamierzenia lub

pragnienia dotyczące wyników przyszłego działania, które określa się również mianem osiągnięć.

Aspiracje perspektywiczne mogą dotyczyć poziomu osiągnięć w zakresie uczenia się, działalności zawodowej, społecznej, naukowej, kulturalnej, sportowej. Realizacja tych aspiracji może trwać wiele lat, a nawet całe życie. Aspiracje perspektywiczne przejawia np. uczeń kończący szkołę średnią, który zamierza ukończyć studia, pracownik pragnący uzyskać określone stanowisko lub kwalifikacje zawodowe czy naukowiec zamierzający dokonać ważnego odkrycia naukowego (tamże; 24 i n.).

Aspiracje obejmują różne dziedziny życia człowieka. Najczęściej spotykane dotyczą przyszłej nauki szkolnej, zawodu, jego rodzaju, funkcji wykonywanych w ramach zawodu, miejsca pracy, właściwości wykonywanej pracy; związane są także ze sposobem ułożenia sobie życia osobistego i rodzinnego; dotyczą posiadania rzeczy, standardu i sposobu życia, miejsca zamieszkania, miłości, małżeństwa, wzorców spędzania wolnego czasu, uczestnictwa w kulturze; tego, jakim wartościami człowiek pragnie się podporządkować i zgodnie z jakimi normami postępować, prywatnych zainteresowań i zamiłowań (A. Janowski, 1977; 61). Wymienione wyżej aspiracje dotyczą sfery moralno-społeczno-ideowej.

Jak można zauważyć, typologie te są do siebie bardzo podobne. Wyodrębnione rodzaje pozostają we wzajemnych powiązaniach ze względu na różne sfery życia, w których występują i których dotyczą. Dlatego należy traktować je jako zarys najważniejszych i najczęściej występujących aspiracji.

Rola nauczyciela akademickiego w kształtowaniu aspiracji edukacyjnych

Tę część opracowania pragnę rozpocząć od wyjaśnienia terminu „nauczyciel”, choć jego znaczenie może wydawać się oczywiste. Mianem tym określa się kogoś, kto „uczy innych przekazując im wiadomości, bądź naucza kogoś, jak ma żyć” (W. Okoń, 1992; 133). W polskiej literaturze przedmiotu mówi się o *duszy* nauczycielskiej, o *instynkcie* nauczycielskim, o *typie antropologicznym nauczyciela*, a nawet przedmiotem badań uczyniono *talent pedagogiczny*, który jest definiowany jako „chroniczna dyspozycja do sprawnego i skutecznego spełniania czynności dydaktycznych i wychowawczych” (K. Duraj-Nowakowa, 2002; 124). Nauczyciel to osoba „wykształcona psychologicznie, odznaczająca się kulturą, wiedzą, umiejętnościami psychologicznymi, która chce i potrafi korzystać z wiedzy psychologicznej i pedagogicznej” (W. Pomykało, red., 1993; 435). Jak wynika z powyższych definicji, rolą nauczyciela jest „wspomaganie wychowanków w ich rozwoju, zaś celem – uświadomienie im własnej zdolności do miłości, altruizmu, ekspresji twórczej i związanych z tym przeżyć estetycznych” (T. Dąbrowska, B. Wojciechowska-Charlak, 1997; 89).

Rolą współczesnego nauczyciela jest także „stworzenie warunków sprzyjających samorealizacji ich wychowanków, a także motywowanie ich do działania” (tamże; 92).

Próbuje się tworzyć pewne katalogi cech osobowych nauczyciela, co do których panuje przekonanie, iż dzięki nim pewni nauczyciele osiągają duże efekty pedagogiczne. Stale powtarzającymi się cechami, wchodzącymi w skład tych katalogów, są: empatia, dojrzały charakter, wielka wiedza, miłość do ludzi, przychylność dla wychowanków, rozumienie ich psychiki, cierpliwość, takt pedagogiczny, postawa entuzjizmu, dobroć, moralność, sprawiedliwość, postawa twórcza, kultura. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że współwystępowanie wielu wyżej wymienionych cech warunkuje pełną i pożądaną osobowość nauczyciela (M. Rusiecki, 1997; 12).

Współczesny nauczyciel powinien także odznaczać się specyficznymi cechami osobowościowymi, dzięki którym umożliwi wszechstronny rozwój swoim wychowankom. Wśród pedagogów można spotkać różne, często skrajne opinie na temat cech, którymi powinien charakteryzować się nauczyciel. Moim zdaniem, do najważniejszych należą:

- „1. Duży zasób wiedzy merytoryczno-metodycznej,
2. Umiejętności dydaktyczno-wychowawcze,
3. Rozległe zainteresowania i duża inteligencja,
4. Wysoki poziom moralny,
5. Umiejętności diagnostyczne, prognostyczne, prewencyjno-korekcyjne,
6. Przychylność wobec dzieci,
7. Rozumienie potrzeb, dążeń i praw dzieci oraz umiejętność ich zaspokojenia,
8. Umiejętność współdziałania z zespołem nauczycielskim, rodzicami i środowiskiem lokalnym,
9. Kompetencje autokreacyjne,
10. Umiejętności dostrzegania osobowej inności każdego ucznia,
11. Manifestowanie swego osobowego bytu,
12. Empatyczny stosunek do ucznia,
13. Umiejętność wskazywania wartości umożliwiających samorealizację, twórczo dynamizujących i kształtujących osobowość ucznia” (K. Żuchelkowska, 1998; 336).

Nauczyciel świadomy swojej misji wychowawczej powinien nie tylko orientować się w tym, czym ludzie się interesują, ale także musi mieć dużą wrażliwość i jasny pogląd na temat zagrożeń, zwłaszcza godzących w prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży. Każdy nauczyciel jest dogłębnie przekonany, jak nieodzowne i ważne są podstawowe wartości i zasady decydujące o wychowaniu człowieka, o ładzie moralnym, o porządku społecznym. Konieczne jest, aby stanął na straży tych wartości, ponieważ są one miarą człowieczeństwa. Musi być świadomy, że jego miejsce – jako nauczyciela – jest poza modą, poza trendami politycznymi, poza interesami grup biznesu. Nauczyciel jest przede wszystkim w pierwszym rzędzie stróżem i uczestnikiem wartości intelektualnych, moralnych, estetycznych, kulturowych, społecznych. Są one wpisane w jego misję i muszą znaleźć żywy i konkretny kształt w jego sposobie bycia. Nauczyciel musi dbać o zachowanie pewnej hierarchii wartości, w tym wartości ponadczasowych. Nie może być prawdziwie dzisiejszym, kto zignorował to, co było naprawdę wielkie w dniu wczorajszym (M. Rusiecki, 1997; 12 i n.).

Od nauczyciela akademickiego wymaga się nie tylko, tego aby nauczał, ale także by był dla studentów wzorem osobowym, na którym by kształtowali swą osobowość, dlatego bardzo ważne jest, kim jest nauczyciel akademicki jako człowiek, jaki system wartości sobą prezentuje i czy cieszy się autorytetem między innymi wśród studentów (M. Łobocki, 1999; 42-43)

Nauczyciel nie powinien także przekraczać i nadużywać swych kompetencji, nie wolno mu przekazywać treści pseudonaukowych, a więc teorii czy tylko hipotez lub innych jednostronnych interpretacji jako pewników. By być autorytetem, musi wzbogacać ustawicznie swoją własną wiedzę, uzupełniać ją i rozwijać.

Zdaniem Mieczysława Łobockiego: „nauczyciel akademicki nie może być i nie będzie dobrym pracownikiem dydaktycznym, jeśli nie podejmie trudu zdobywania wciąż to nowej wiedzy przekazywanej studentom” (tamże; 35). W tym miejscu warto też przytoczyć myśl K. Duraj-Nowakowej, która uważa, że „nauczyciele akademicy modelują wymagania roli studenta i kontrolują sposób realizacji tych wymagań, ich oddziaływanie, zmieniają zasób wiedzy, poziom umiejętności, kształtują samoocenę studenta, utrwalają lub modyfikują wykształcone wcześniej metody uczenia się” (K. Duraj-Nowakowa, red., 1999; 115).

Nauczyciel akademicki może i powinien wpływać na aspiracje młodzieży, dokonując ich oceny i wartościowania oraz ukazując pozytywne cele działania. Oddziaływanie tych standardów na aspiracje młodzieży zależy w dużym stopniu od struktury osobowości nauczyciela oraz akceptacji jej przez młodzież (Z. Skorny, 1980; 96).

Nauczyciel jako doskonały wychowawca powinien poznać cechy osobowości swoich uczniów, ich zdolności, zainteresowania, postawy, aby właściwie wpływać swoją osobą na ich aspiracje. „Optymalnym wzorcem wielowymiarowego człowieka przyszłości jest człowiek pełny, to jest wolny, odpowiedzialny, otwarty, twórczy, transgresyjny, zdolny do przekraczania swych psychicznych i fizycznych możliwości. Tak wielostronnego człowieka nie można ukształtować w jednym tradycyjnie rozumianym środowisku rodzinnym, szkolnym ani pozaszkolnym. Oprócz środowisk intencjonalnych proces socjalizacji dokonuje się stopniowo w trzech naturalnych środowiskach społeczno-wychowawczych, czyli triadzie: rodzina, ojczyzna i wspólnota ogólnoludzka. Oczywiście środowiskiem zespalającym te trzy kręgi wychowawcze jest i pozostanie w przyszłości szkoła, zaś animatorem kształtującym nowoczesne środowiska rodzinne, ojczyzniane i ogólnoludzkie powinien być nauczyciel” (J. Kuźma, 1997; 42).

Zmiany, jakich doświadcza w ostatnich latach polskie społeczeństwo, znajdują szczególne odbicie w postawach młodzieży – właśnie wśród młodych ludzi należy poszukiwać nowych orientacji życiowych – dążeń aspiracji, które wynikają z życia w warunkach wolności politycznej, gospodarki rynkowej i otwartego świata, choć jednocześnie w głębokim i wielowątkowym kryzysie (T. Lewowicki, 1987; 211).

Nauczyciel akademicki odgrywa zasadniczą rolę w kształtowaniu aspiracji edukacyjno-zawodowych studentów, zakres zadań stawianych nauczycielowi akademickiemu jest bardzo szeroki i wymaga od niego wielostronnych kompetencji, z tego faktu

wynika jego ogromna odpowiedzialność za rozwój i przebieg aspiracji edukacyjno-zawodowych studentów kierunków pedagogicznych.

Prowadząc zajęcia na temat aspiracji edukacyjnych młodzieży, zapytałam studentów Wydziału Pedagogicznego Akademii Świętokrzyskiej: Jakie są ich aspiracje edukacyjne? Oto niektóre wypowiedzi studentów:

Zdobyć na studiach wszechstronną wiedzę. Wiedzę, która umożliwi efektywne funkcjonowanie we współczesnym świecie. Po uzyskaniu dyplomu i tytułu magistra, znaleźć pierwszą, dobrą pracę. Zostać zatrudnionym w nowoczesnej szkole lub placówce wychowawczej o wysokim standardzie, w którym praca z dziećmi będzie przyjemnością. Mieć udany start zawodowy (czyli wg literatury pedeutologicznej pierwsze trzy lata pracy). Trafić do otwartego, koleżeńkiego grona nauczycielskiego, które zaakceptuje i będzie traktować nie jak młodego, niedoświadczonego i mało wartościowego ucznia, lecz jak pełnoprawnego członka zespołu pedagogicznego. Uzyskać jak najlepszy kontakt ze swoimi uczniami – pozyskać ich zaufanie i sympatię, a jednocześnie stanowić w ich oczach autorytet. Zorganizować oryginalny, nowoczesny i efektywny plan pracy z podopiecznymi i pomagać im uzyskać jak najlepsze wyniki, które są wykładnikiem kompetencji i profesjonalizmu nauczyciela. Uzyskać pozytywny kontakt z rodzicami uczniów i cieszyć się ich poparciem. Wywrzeć jak najpozytywniejsze wrażenie na dyrekcji swojej placówki i zostać docenionym.

Chciałabym podjąć pracę jako pedagog szkolny. Pracować z dziećmi, które mają problemy w nauce, w kontaktach z najbliższymi, zapobiegać zjawiskom niedostosowania społecznego. Być przyjacielem dzieci i ich łącznikiem z dobrym wychowaniem i mediatorem konfliktów z rodzicami.

Aspiracje zawodowe studentów kierunków pedagogicznych to przede wszystkim dążenie do osiągnięcia odpowiednich kwalifikacji pedagogicznych, które umożliwiłyby im odpowiedni start w wybranym przez siebie zawodzie. Na pewno każdy student Wydziału Pedagogicznego marzy, aby w dzisiejszych trudnych czasach i problemach na rynku pracy mógł bez przeszkód i od razu po ukończeniu studiów podjąć satysfakcjonującą go pracę. Czy jest to jednak możliwe? W ogłoszeniach o pracę ciągle spotykamy się z różnymi wymaganiami, np. wyższe studia, kilkuletni staż pracy. Takie wymagania nie zawsze jesteśmy w stanie spełnić, zwłaszcza po ukończeniu studiów, gdzie jedynym naszym dorobkiem jest praktyka podczas ich trwania. To jednak nie wystarcza pracodawcy, który dąży do zdobycia wykwalifikowanej kadry pedagogicznej.

Chciałabym jak najpozytywniej ukończyć studia. Napisać naprawdę ciekawą pracę magisterską. Marzę z całego serca o pozostaniu na Akademii Świętokrzyskiej jako wykładowca. Obserwuję bowiem swoich wykładowców i wielu z nich jest dla mnie autorytetem. Podziwiam ich profesjonalizm oraz odróżniającą „pedagogiczną klasę”

– pomimo ogromnej wiedzy, postawy badawczej są ludźmi otwartymi, obiektywnymi, którzy potrafią docenić wysiłki swoich studentów. Nigdy wcześniej w trakcie swojej edukacji nie spotkałam się z takim życzliwym podejściem uczących do uczniów.

Z przytoczonych wyżej opinii wynika, że aspiracje edukacyjno-zawodowe studentów kierunków pedagogicznych to przede wszystkim chęć zdobycia jak najlepszych kwalifikacji pedagogicznych, które w przyszłości umożliwią im podjęcie pracy zgodnej z ich zainteresowaniami. Studenci także podkreślają ogromną rolę nauczyciela akademickiego, który niejednokrotnie jest dla nich wzorem godnym naśladowania. Reasumując, pragnę przytoczyć myśl iż „zawód nauczyciela można traktować jako rzemiosło, ale pożądane jest, by uczynić go sztuką. Nauczyciel-mistrz to nie tylko rzemieślnik o wysokich kwalifikacjach. To także człowiek przewyższający innych biegłością w swojej dziedzinie, człowiek którego obiera się za wzór, którego się naśladuje” (M. Wasilewska, 2003; 230).

Zakończenie

Na kształtowanie się aspiracji zawodowych studentów kierunków pedagogicznych istotny wpływ wywiera wiele czynników. Wśród nich najczęściej wymienia się: rodzinę, szkołę, a także osobę nauczyciela akademickiego, grupę rówieśniczą, środki masowego przekazu oraz sytuację społeczno-polityczną i gospodarczą w kraju.

Zagadnienie aspiracji zawodowych studentów kierunków pedagogicznych staje się szczególnie ważne po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Lepsze wykształcenie i równy dostęp do pracy jest kluczem do sukcesu we współczesnym świecie. Unia wspiera kształcenie, podnoszenie kwalifikacji zawodowych, wymianę nauczycieli i młodzieży, naukę języków obcych. Młodzi Polacy będą mieli identyczne szanse na lepszą edukację, na studia w zagranicznych uczelniach, na swobodne podróżowanie i dobrą pracę, na godziwe i dostatnie życie, jak ich rówieśnicy w zachodniej Europie. Absolwenci kierunków pedagogicznych, kształceni w ośrodkach akademickich według zróżnicowanych programów, nie są w wystarczającym stopniu przygotowani do rozwiązywania wielu problemów edukacyjnych, opiekuńczych, socjalnych i oświatowo-kulturalnych występujących w szeroko rozumianym środowisku (pozaszkolnym). W okresie studiów zdobywają stosunkowo bogatą wiedzę teoretyczno-książkową, lecz nie potrafią jej wykorzystać w pracy środowiskowej, która wymaga od nich dostrzegania i rozwiązywania problemów drażliwych i trudnych dla jednostki i grupy społecznej. W środowisku rodzą się nowe problemy społeczne, wynikające m.in. z przemian gospodarczych, politycznych, ustrojowych, upowszechniania się środków medialnych i innych. Wobec tych nowych potrzeb i zmian absolwent nie może być bezradny, nie może ich unikać, nie podejmując prac zmierzających do rozwiązywania sytuacji trudnych w środowisku.

Stąd też studenci kierunków pedagogicznych powinni nauczyć się, oprócz pracy wewnątrzszkolnej, dostrzegania, poznawania i rozwiązywania problemów społecznych w środowisku nieszkolnym środkami psychologicznymi, pedagogicznymi, socjalnymi, opiekuńczymi i kulturalnymi.

Studia pedagogiczne przygotowują studentów do pracy na rzecz jednostek, rodzin, grup społecznych, by umożliwić im bądź ułatwić realizację zadań oraz aspiracji życiowych, by przyczynić się do pomyślnego rozwoju, a także ujawnienia i spożytkowania zdolności tkwiących w osobach i grupach potrzebujących pomocy. Mają one również na celu przygotowanie studentów kierunków pedagogicznych do szeroko rozumianej działalności pedagogicznej. Przygotowanie do objęcia różnych stanowisk w szkołach, placówkach oświatowo-wychowawczych, instytucjach i organizacjach wymagających organizowania, kształcenia, doskonalenia i wychowania dzieci, młodzieży i dorosłych. Studia te mają być podstawą solidnego przygotowania teoretycznego z możliwością orientacji na konkretną specjalizację. Absolwent tego kierunku ma być nie tylko specjalistą w wąskiej dziedzinie pedagogicznej działalności, ale przede wszystkim jednostką o szerokich horyzontach umysłowych, przygotowanym do gromadzenia i wykorzystywania doświadczenia oraz ustawicznego własnego doskonalenia. Uważam, że najważniejszym sprzymierzeńcem studentów kierunków pedagogicznych jest ciągle zdobywanie wiedzy i obserwacja życia, kontakt z książką – podręcznikiem pedagogicznym, książką – lekturą rozwijającą intelektualnie.

Młodzi absolwenci studiów pedagogicznych dążą do stworzenia sobie pewnego ideału pedagoga. Z ich refleksji wyłania się człowiek o światopoglądzie humanistycznym, człowiek prawdziwy, o wysokich walorach moralnych, wiarygodny, a zatem i autentyczny. Ktoś, kto jest sobą w każdej sytuacji, ma swój własny styl, swoją niepowtarzalność i indywidualność. Inspirowanie do bycia takim właśnie jest silnie powiązane z dążeniem do odnalezienia i spełnienia swego sensu do przyszłej pracy w zawodzie pedagoga.

Literatura

- Dąbrowska T., Wojciechowska-Charlak B., 1997, *Między praktyką a teorią wychowania*, Wyd. UMCS, Lublin
- Duraj-Nowakowa K. (red.), 1999, *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, Of. Wyd. „Impuls”, Kraków-Łowicz
- Duraj-Nowakowa K., 2002, *Nauczyciel: kultura – osoba – zawód*, wyd. 2, Dom Wydawniczy „Kosiński”, Kielce
- Duraj-Nowakowa K. (red.), 2003, *Modernizowanie pedeutologii akademickiej*, Wyd. KTN, Kielce
- Janowski A., 1977, *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, PWN, Warszawa
- Kłosowska A., 1970, *Wartości, potrzeby i aspiracje kulturalne małej społeczności miejskiej*, „Studia Socjologiczne” nr 3
- Kuźma J., 1997, *Rola nauczyciela jako animatora rozwoju osobowego uczniów w środowisku rodzinnym, ojczyźnianym i ogólnoludzkim*, w: *Modernizacja procesu pedagogicznego kształcenia nauczycieli*, red. J. Kuźma, Wyd. WSP, Kraków
- Lewowicki T., 1987, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa
- Łobocki M., 1999, *Trzy wymiary nauczyciela akademickiego w kształceniu pedagogicznym*, w: *Nauczyciele akademicy w procesie kształcenia pedagogów*, red. K. Duraj-Nowakowa, Of. Wyd. „Impuls”, Kraków-Łowicz
- Łoś M., 1972, *Aspiracje a środowisko*, PWN, Warszawa
- Okoń W., 1987a, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, PWN, Warszawa

- Okoń W., 1987b, *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa
- Okoń W., 1992, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wyd. Ak. „Żak”, Warszawa
- Pomykało W. (red.), 1993, *Encyklopedia pedagogiczna*, Wyd. Fundacji „Innowacja”, Warszawa
- Rusiecki M., 1997, *Wytrwajcie we mnie: rekolekcje dla nauczycieli w Częstochowie 2-5 lipca 1997*, „Jedność”, Kielce
- Sillamy N., 1995, *Słownik psychologii*, Wyd. „Książnica”, Katowice
- Skorny Z., 1980, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Ossolineum, Wrocław
- Słownik języka polskiego*, 1978, red. M. Szymczak, PWN, Warszawa
- Sokołowska A., 1967, *Stosunek młodzieży do jej perspektyw życiowych*, PWN, Warszawa
- Suszek K., 1971, *Spoleczne podłoże aspiracji szkolnych młodzieży*, PWN, Poznań
- Ścisłowicz M., 1994, *Aspiracje edukacyjne rodziców a osiągnięcia szkolne ich dzieci*, Wyd. WSP, Kielce
- Wasilewska M., 2003, *Przetwarzanie informacji formą efektywnego uczenia się, w: Modernizowanie pedagogii akademickiej*, red. K. Duraj-Nowakowa, Wyd. KTN, Kielce
- Wielka encyklopedia powszechna*, 1962, red. B. Suchodolski, PWN, Warszawa
- Żuchelkowska K., 1998, *Dylematy kształcenia i kompetencji zawodowych nauczycieli wobec zmiany społecznej*, w: *Dylematy wczesnej edukacji*, red. D. Klus-Stańska, M. Suświło, Wyd. WSP, Olsztyn